

ДОЦ. Д-Р ЛЮБКА СТОИЧКОВА НА 70 ГОДИНИ

Не ми се иска да се впускам в тривиални разсъждения за това как лети времето, но няма как да не започна поздравленията си за юбилея на Любка Стоичкова с факта, че е моя студентка, а това беше през далечните 1966–1970 година. Не е „жалба за младост“, а по-скоро истинско удовлетворение да чувстваш близък един човек и в динамиката на работата, и в научните му дирения – от защитата на дипломната ѝ работа, на която бях рецензент, през докторската дисертация до нейната хабилитация през 2004 година.

Любка Стоичкова е родена на 15 ноември 1948 г. в с. Буковец, Софийска област. Както самата тя казва: „В сърцето на Балкана, където хората и до днес се поздравяват с: „Добра среща“ – „Дал Бог добро“. По семейни причини семейството ѝ се премества в с. Каспичан, Шуменска област, където завършва основно образование. През 1966 година завършва средно образование в гр. Нови пазар и същата година става студентка във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (тогава ВПИ „Братя Кирил и Методий“) по българска филология. Дипломира се през 1971 година, а от 1972 до 1974 г. работи в Университетската библиотека, отдел Комплектуване. През 1974 г. печели конкурс за хоноруван асистент, а през 1975 г. за редовен асистент по съвременен български език към Катедрата по българско езикознание (сега Катедра по съвременен български език) към Филологическия факултет на Великотърновския университет. В университета тя работи до пенсионирането си през 2015, като извървява всички степени на университетската кариера: асистент – 1974 г., старши асистент – 1982 г., главен асистент – 1986 г. През 2000 г. защитава дисертация на тема „Семантична структура и система на относителните прилагателни имена в съвременния български език“ и получава научната степен „кандидат на филологическите науки“ (сега образователно-научна степен „доктор“). През 2004 година е избрана за доцент по научната специалност „български език / съвременен български език“ с хабилитационния си труд „Функционална система на деятелните съществителни имена за лица в българския език“.

Интересът на Стоичкова към лингвистиката води началото си още от студентската скамейка, когато участва в кръжока по българска морфология, организиран и ръководен от проф. д.ф.н. Станьо Георгиев. Езиковата проблематика е в центъра на научните ѝ интереси най-напред като асистентка по морфология на съвременния български език, а след време и като титуляр на дисциплината. В първите години след постъпването си на работа в катедрата

доц. Стоичкова води упражнения по всички дялове от науката за езика, което е сериозна основа за формирането ѝ като добре подготвен преподавател. Но тя има още една „любов“ – преподаването на български език като чужд, която през 1977 година я отправя в Лвовския национален университет, Украйна. Там работи до 1981 г. като лектор по български език и полага основите на българистиката в този голям западноукраински университетски център. На тази съществена част от работата ѝ ще се спра по-подробно малко по-нататък.

Преподавателската работа на доц. Стоичкова винаги е била, както тя казва, „нейното място“. Много години тя беше ръководител на упражненията по морфология на съвременния български език, морфемика и словообразуване, езикова култура, история на новобългарския книжовен език и пр. Чела е лекционни курсове по морфология на съвременния български език, български език и стилистика пред студенти от специалностите книгоиздаване и библиотечно-информационни дейности, история на новобългарския книжовен език пред студенти филолози, години наред е обучавала кандидат-студенти към Центъра за квалификация, разработила е високо оценени от магистрите курсове по проблеми на езиковата интерференция, член е на авторски колектив на учебника за чужденци *Български език* – нива В1 и В2. Изнасяла е лекционни курсове по съвременен български език в Одеския национален университет (Украйна), Тверския държавен университет (Русия), Башкирския държавен университет (Русия), Волгоградския държавен университет (Русия). Доц. Стоичкова обича аудиторията и тя ѝ отвръща със същото. Студентите я слушат с интерес, защото умее да ги зарази с магията на интересната страна в науката за езика, да превърне трудната материя в предизвикателство, да ги увлече и да ги убеди в необходимостта от сериозни знания в областта на родния език. Сред студентите си доц. Стоичкова се ползва с името на ерудиран преподавател, затова я търсят за консултации и по време на следването си, и когато започнат педагогическата си практика, и след като са завършили и са започнали работа в различни области на хуманитаристиката. Като ведър и добронамерен човек я познават и колегите от катедрата. По-младите винаги са получавали съвет както за практическите занятия по морфология, така и в научните си търсения. В мненията, в рецензиите и в становищата си, в ръководството на дипломанти, магистри и докторанти доц. Стоичкова се придържа към толерантност, колегиялност и научна прецизност. Тя умее да окуражи, да вдъхне увереност, да зарази с оптимизма си, да превърне в приятели хората, с които работи.

Научните интереси на доц. Стоичкова са тематично разнообразни: различни правописни и пунктуационни въпроси от езиковата култура; проблеми на българската лексикология и семасиология; частни и по-обща особености, свързани със синтаксиса и стилистиката на съвременния български език; специфични особености на българското словообразуване и морфология и пр.

Едни от най-ранните публикации на юбиларката (1976–1980 г.), свързани с някои практически трудности по български правопис и пунктуация, са публику-

вани в сп. „Български журналист“, „Христоматия по езикова култура“, „Практикум по правопис и пунктуация“. Към тази проблематика се връща и по-късно, за да изрази собственото си мнение по въпроса за случаите на така нар. факултативна запетая. На базата на интересни факти и резултати от импровизирана анкета авторката уверено заключава, че правописно-правоговорната ни норма не се нуждае от корекции, а пропуските биха могли да се редуцират, ако в средния курс се предвидят задължителни часове по езикова култура.

Провокирана от практическата си работа със студентите филолози по морфология на съвременния български език, още през 1975 г. издава (в съавторство) *Текстове и задачи*, като включва (под ръководството на титуляря – тогава доц. д-р Ст. Георгиев) указания за изпитна работа. Дълги години тази форма на самоподготовка беше използвана като доказала ефективността си в самостоятелната работа на филолозите българисти. Може би е закономерен фактът, че 40 години по-късно, през 2014 година, отново в съавторство, но вече като титуляр на дисциплината и като преподавател, натрупал солиден опит и най-вече пространни и задълбочени теоретични знания, Стоичкова издава *Задачи и текстове за упражнения по българска морфология*, с които работят колеги от български и чуждестранни висши училища.

Ако следваме хронологичната последователност в интересите на юбилярката към проблематиката на българската морфология и словообразуване, редно е да споменем, че първоначален обект на лингвистични анализи е структурата и функцията на прилагателните имена. В публикациите през периода 1976–1982 година тя съсредоточава вниманието си върху по-слабо разработената в морфолого-словообразователен аспект система на относителните прилагателни имена. Добрата страна в ранните научни публикации на Стоичкова са интересните наблюдения върху закономерностите при образуването на прилагателни имена от предложни съчетания, детайлният анализ на словообразователната структура на относителните прилагателни имена с наставка *-ов* и целенасоченото и задълбочено описание на признаците за качество в семантиката на относителните прилагателни имена. Тя продължава да работи върху тази проблематика и по време на 4-годишния си престой си като лекторка по български език в Лвовския национален университет, където публикува 3 статии в сериозното лингвистично списание „Проблеми слов’янознавства“.

Може би тук е мястото да отдели повече внимание на този важен за юбилярката период. В западноукраинския университетски център тя пристига през 1977 година с малката си тогава дъщеричка и с огромното желание да се докаже като знаещ и можещ българист. Колегите ѝ от Катедрата по славянско езикознание ѝ се доверяват и с Решение на ръководството на Университета през 1978 година се открива Отделението по български език. Студентите са очаровани от ентузиазма и любовта, с която преподавателката им ги въвежда в спецификата на „класическия и екзотичен български език“. Повечето от възпита-

ниците на доц. Стоичкова превръщат българистиката в свой професионален път; имената им са известни в лингвистичната наука като преподаватели по български език, някои от които хабилитирани, като съставители на двуезични речници, като преводачи от и на български език. Ярکو свидетелство за уважението към нейния труд са стойностните проучвания на нейните възпитаници, включени в този сборник. Този период е и началото на другата „линия“ в учебно-преподавателската работа на доц. Стоичкова – преподаването на български език като чужд и участието в авторски колектив на *Български език за чужденци*, нива В1 и В2, претърпял вече няколко издания. Дали преподава роден език на чужденци в чуждоезикова среда (в руски или украински вузове), дали е лектор в Специализирания семинар по съвременен български език към Международния летен семинар по български език и култура, или обучава чуждестранни студенти по български език в Департамента за езиково обучение, тя завладява със своето умение да контактува и да предразполага, с начина си да ангажира вниманието на студентите с оригинални, понякога нетрадиционни подходи в обучението. Но и студентите, и колегите, и хората от българската диаспора в Украйна и Молдова са запазили от общуването си с нея най-добри чувства.

По време на работата си в Одеския държавен университет (1991 г.) Любка Стоичкова, заедно със свои украински колеги, специалисти по българска диалектология, посещава районите с компактно българско население и събира обилен лексикален материал, който представя в поредицата „Българите от Северното Причерноморие“. През периода 1993–1996 година тя предлага на вниманието на изкушените от диалектната лексикология няколко материала, в които се разглежда типологията на лексикалните прояви. Внимателният анализ на фактическия материал има своя принос в разграничаването между термините локализми, регионализми и диалектизми; добре обоснована и защитена е тезата, че различията между диалектната лексика на бесарабските българи и книжовната лексика имат количествен, а не качествен характер, с научни факти е подкрепено твърдението, че българските колонисти в Бесарабия не са случайно обединена маса от емигранти. Стоичкова споделя също така, че е в процес формирането на „бесарабски български диалект“, който е принципно нова езикова формация. За вниманието към нейните разработки в тази област свидетелстват многобройните цитирания, посочени в съответния раздел от библиографията.

Трайният интерес на юбилярката към морфологичната проблематика, съпроводен от системна събирателска и проучвателна работа, придобива завършен вид в монографията „Функционална система на деятелните съществителни имена за лица в съвременния български език“, В. Търново, 2003, 223 стр. Задачата на труда е да представи структурно-семантичното и функционалното единство на деятелните съществителни имена, като, преди да се присътви към същинското описание, се изяснява същността на *концептите действителни*

вие, дейност и деятел. Наблюденията над промените в системата на *nomina agentis* и *nomina actoris* включват както анализа им по времевата езикова ос (процесите на архаизация и неология), така и проявите на лексикална реактивация и деактуализация. Изхождайки от постановката за предметно-признаковия характер на единиците от семантичното поле на деятеля, с професионална вещина представя тяхната функционална система през XIX век, като за първи път в литературата по дериватология се отчита наличието на уникален за българското словообразуване модел: *образуване на деятелни съществителни от мъжки род чрез съкращаване на феминална форма за название на лице, упражняващо определена трудова дейност.* Като се основава на интердисциплинарния подход, Стоичкова доказва, че агентивни единици от сферата на тъкачеството например (*тъкач, плетач* и др.) са *десуфиксни образувания* от съответните представителни форми за женски род, а не обратно, каквато е общата картина на „класическия“ суфиксен феминален модел. Що се отнася до актуалното състояние и динамичните процеси в разглежданата лексикална микросистема, авторката прави нов прочит и на явлението неология в частта му лексикално заимстване: заемките според нея са чужди думи във формално отношение, тъй като и за езика донор, и за езика приемник те са част от общ (глобален) понятиен фонд. На практика локусят на поява на новата реалия определя звуковия комплекс, който, след съответна адаптация, заема мястото си в речниковия фонд на езика приемник като нова единица от чужд произход. В *Приложенията* са включени *Словник на съществителни за дейтели, Хетеронимен словник* (според мен единствен по рода си), *Данни от анкетни проучвания*, целящи да проверят някои актуални тенденции в изследваната система, а след прецизни наблюдения във вестникарските колони *търси/предлага работа* Стоичкова прави важни изводи за засилената употреба на феминалните форми със статут на самостоятелни номинации и за предпочитания към синтактичните номинации.

Изследванията на юбиларката по българска лексикология и семантика не са спорадични. Още в кандидатската си дисертация тя прави собствена семантична класификация на относителните прилагателни имена, която, макар и нееднозначно приемана, я представя като лингвист със собствено виждане. Сериозни изследвания по темата, каквито са докторските дисертации, я посочват като ценно и иновативно научно описание. Интересът ѝ към лексикални явления като многозначност, архаизация и неология, омонимия и някои други е свързан с проявите им в системата на субстантивната лексика. Като се опира на фрагменти от хабилитационния си труд „Функционална система на деятелните съществителни имена за лица в българския език“, Стоичкова прави нов прочит на актуалното състояние на *nomina agentis* в частта феминални професионални названия, съпоставя тази лексикална микросистема в български и

немски език, навлиза в проблематиката на „компютърния жаргон“, развивайки актуалната идея за явлението „лексикална метаморфоза“.

Впечатляваща е нейната връзка с проблемите на българската стилистична наука. Бихме могли да определим изследванията, свързани със спецификата на езика на мемоарната литература, сполучливо наречени „Лингвистични щрихи върху мемоарен текст“ (по материали от „Сънят на сенките“ на Стефан Цанев) и „Лингвистичен прочит на нонфикшън литература“ (Върху материал от мемоарите на Недялко Йорданов „Здравей, аз“ и „От себе си не си отивай“), приноси в областта на литературната лингвистика. За специалистите в тази перспективна лингвистична област, особено в частта „ретроспективен текст“, е важно да познават закономерностите в оценъчната дейност на автора повествовател, дефинирани върху материал от „Време под линия“ на Иван Динков.

Една от по-ранните ѝ разработки, „Езикът на „Криворазбраната цивилизация“, завършва така: „Кажми ми с какви думи си служи, за да ти кажа какъв е“. Явно тази е плоскостта, върху която авторката простира анализите и оценките си за езика на съвременната българска проза, построени върху материали от произведения на Калин Терзийски, Георги Гроздев, Антон Дончев и др. Привлича я „различната“ проза – прозата на меланхолията, на болката, на детайла, прозата за размисъл. Такива според нея са романовите пространства на Георги Гроздев. Езикът на „Плячка“ и „Непотребния“, убедена е Стоичкова, „индикира промените в социалната конфигурация“, а изказът на конкретния автор невинаги е това, което масовият читател очаква, не е лустро, сковано в схеми и предписания; езикът на съвременната българска проза има своя живот – динамичен, експресивен, (не)лицеприятен, и всеки идиолект е огледален образ на (не)литературния герой. Поставила си за цел да се докосне до „цивилизацията“, в която сме *плячка на думите*, авторката умело върви по криволичещите пътеки на стилистичните категории. В много случаи излиза извън рамките на поставената цел и се докосва до важни за ежедневието ни въпроси от рода на езика на съвременната преса. Споделя тревогата на Г. Гроздев от това, че „Вестниците са гладни. С всички средства и на всяка цена – борят се да оживеят, да удължат живота си на едnodневки. Когато ги чете, човек разбира – животът ни е некролог, писан от мародери“.

Към семантичната категория интензивност и нейните трудни за дефиниране параметри Стоичкова отдавна не е безпристрастна. В материалите, посветени на тази слабо проучена в родната лингвистика категория, тя избира трудната задача да разграничи емоционалност и емотивност, експресивност и емотивност. Като приема интензивността за категория, лишена от езикова референция, авторката убеждава привържениците на интердисциплинарните направления в лингвистиката, че производните от базовите категории количество и качество – апроксимация, градуалност и компаративност и някои други – не се припокриват с интензивността. Разбирана като увеличаване, усилване на

въздействащата сила на речта спрямо даден адресат, *интензивността отразява наличие на въздействаща сила в смисъла на самото изказване*. В езиков план интензивността се проявява на лексикално равнище (вж. „Езикови средства за експликация на семантичната категория интензивност (върху материал от сборника разкази „Има ли кой да ви обича“ от Калин Терзийски)“, а синтактичните средства за изразяване на тази категория са ексцерпирани от спонтанната псевдиологова реч, като материалът е публикуван в авторитетния „Русский гуманитарный журнал“. Преплитането между категориите интензивност и оценъчност също не е останало встрани от лингвистичния поглед на авторката. Като човек, комуто не са безразлични проблемите на разговорната реч, тя има своя принос в изясняването на разговорните средства за оценка в български и руски език, а също и в описанието на интензифицирането на категорията оценка в руския език. Тези материали са добре приети от общността на българската русистика.

Интересът ѝ към различни страни на непринудената реч я насочва към особеностите на нестандартния „Разговор с псевдоадресат“, където се представят любопитни лингвистични бележки за квазиобщуването. Стоичкова никога не е равнодушна към динамичните езикови процеси. Тя ги наблюдава и в най-устойчивата страна на общуването – традиционните поздравии и пожелания – и ги систематизира в проучването си „Към въпроса за динамиката в системата на прагматичните клишета пожелания в книжовно-разговорната реч“.

Вниманието ѝ към стилистичната езикова област я води към атрактивната и езиково непроучена страна на анекдота („Анекдотът – текст и подтекст. Утвърждаване на отричането или отричане на утвърденото“). Текстовата организация на този уникален устен поджанр според авторката има лудистично начало, т.е. особен смисъл. С него ни провокират, убеждават, ангажират интелектуалния ни потенциал *за* или *против* някого или нещо. Вярвам, че тези, а и останалите материали, третиращи различни страни от необятната проблематика на книжовно-разговорната реч, ще намерят своите последователи.

Много още може да се каже и за научната продукция на доц. д-р Любка Стоичкова, и за преподавателската ѝ работа като член на Катедрата по съвременен български език. На катедрени съвети винаги е заемала активна позиция по обсъжданите проблеми, няма пропуснати кандидатстудентски изпити, в извънаудиторния живот на катедрата има ярко присъствие. За активната си и ползотворна дейност към Центъра за квалификация през 2009 година е удостоена с юбилейна грамота; с „Благодарност“ за личен принос в международната магистърска програма „История на културното наследство на Русия и България“ – от Тверския държавен университет.

Със свое Решение от 14 декември 2015 година Академичният съвет ѝ присъди „почетен медал на Великотърновския университет – сребърен“.

Юбилеят на доц. Стоичкова е повод да ѝ пожелаем още много години здраве, за да бъде все така дейна, любознателна и да продължи да предава знанията и опита си на по-младите; да съхрани любовта си към родния език и все така неуморно да работи за разкриване, усвояване и разширяване на изразните му възможности от българи и чужденци! Пожелаваме ѝ с присъщата ѝ твърдост да устоява на трудностите и с присъщата ѝ добрина и обич да се грижи за близките си. И нека песента да бъде винаги в сърцето ѝ, защото, който пее, зло не мисли и злото бяга от него.

Йорданка Маринова